

Ukrayinsko-angllyskiy slovník lingvostichnoyi terminologiyi (2013) / L. V. Kolomiets, O. L. Palamarchuk, G. P. Strelchuk, M. V. Shevchenko. [Ukrainian-English dictionary of linguistic terminology] Kyiv: Osvita Ukrainy, 455. [In Ukrainian]

Fursina N. A. (2019) Diskurs suchasnogo viyskovogo konfliktu. Polikompleksni viyni. Ekonomika ta derzhava. [The discourse of modern military conflict. Polycomplex wars. Economy and state] № 4.112–118. [In Ukrainian]

Shkuta O. G. (2017) Vidtvorennya viyskovoyi terminologiyi ukrayinskoyu movoyu (na materialy suchasnykh publitsistichnykh tekstiv). [Reproduction of military terminology in Ukrainian (on the materials of modern journalistic texts)] Naukoviy visnik kafedri YUNESKO Kyivskogo natsionalnogo lingvistichnogo universitetu. Filologiya, pedagogika, psihologiya. № 34. 273–277. [In Ukrainian]

Operator's manual for Army CH-47 helicopter. (2018) Washington: Headquarters, Department of the Army. 714. [In English]

Sinclair J. (1995) Corpus. Concordance. Collocation. Oxford University Press, 179 p. [In English]

Стаття надійшла до редакції 25.11.2021

УДК 81–115«18/19»

З ІСТОРІЇ ІНДОЄВРОПЕЇСТИКИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ТОХАРСЬКИХ МОВ І ГЕНЕАЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Анжеліка Лихачова

викладач кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
Бахмут, Україна
anzhelikalikhachova@gmail.com
ORCID ID orcid.org/0000–0002–4834–0026

АНОТАЦІЯ

Метою статті є розкриття особливостей дослідження «мертвих» тохарських мов у їхньому зв'язку з іншими індоєвропейськими на всіх рівнях мовної системи в лінгвістиці XIX — початку XXI ст.

Відзначено ту важливу роль, яку відіграло у вдосконаленні генеалогічної класифікації індоєвропейських мов відкриття й дослідження тохарської А й тохарської В, кваліфікованих як мови *septim*. Стисло описано відкриття тохарських мов та їх дослідження в студіях В. Краузе, В. Томаса, А. Й. ван Віндекенса, Д. К. Адамса, В'яч. Вс. Іванова, Т. В. Гамкрелідзе, С. А. Бурлак та ін. Розкрито зв'язки тохарської А й тохарської В з кельтськими, італійськими, германськими, балтійськими, слов'янськими, фрако-фрігійською, хеттською, вірменською мовами. Відзначено, що в тохарських прослідковується й неіндоєвропейський вплив аглютинативної мови (В. Краузе).

Автор статті дає стисло характеристику тохарських мов на фонологічному, лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях. З погляду індоєвропейств, у розглядуваних мовах існувало морфологізоване протиставлення приголосних за твердістю/м'якістю, що дозволяє віднести тохарські до євразійського мовного союзу. Відзначається, що у тохарських мовах збереглися архаїчні риси індоєвропейського словника. Значна кількість тохарсько-хеттських лексичних паралелей свідчить про тісні лексичні зв'язки тохарських мов із хеттською (і взагалі анатолійськими). Крім того, є ізоглови, які поєднують тохарські мови з іншими індоєвропейськими.

Автор статті доходить висновку, що місце тохарських мов серед інших індоєвропейських поки визначено недостатньо чітко. Водночас необхідно підкреслити важливість фактів тохарської А й тохарської В для дослідників інших груп індоєвропейських мов, для перегляду багатьох тверджень індоєвропейістики.

Ключові слова: індоєвропейістика, генеалогічна класифікація індоєвропейських мов, тохарська А, тохарська В, група септит, темброва кореляція консонантів, архаїчні риси мовної структури.

Вступ. У кінці XIX – на початку XX ст. об'єктом дослідження лінгвістів стають деякі давні «мертві» мови Балкан і Малої Азії (ілірійська, фракійська, фрігійська, лікійська та ін.). Розшифровуються й вивчаються нововідкриті індоєвропейські мови — хеттська (Б. Грозний) і тохарські (Е. Зіг, В. Зіглінг, А. Мейє та ін.). Це дало можливість моделювати анатолійську (хетто-лувійську), тохарську, фрігійську, фракійську, ілірійську групи індоєвропейських мов. Підкреслимо, що відкриття тохарських мов мало велике значення для розвитку індоєвропейістики. Звідси випливає необхідність студій з історії індоєвропейістики, у яких було б показане значення тохарських мов для побудови науково обґрунтованої класифікації мов індоєвропейської сім'ї.

Серед студій початку XXI ст. можна назвати зокрема монографії С. А. Бурлак (Бурлак, 2000) і Л. М. Сверчкова (Сверчков, 2012). Працю С. А. Бурлак присвячено проблемам тохарської фонології, причому, що видається особливо цінним, автор розкриває специфіку тохарського вокалізму й консонантизму в динаміці, в історичному розвитку. Матеріал лінгвістично-історіографічного характеру поданий тут дуже стисло, що зумовлено особливостями предмета дослідження. Дещо докладніше дані з історії вивчення тохарських мов наведено в історичній монографії Л. М. Сверчкова, проте знов маємо наголосити на тому, що книга цього автора не є лінгвістично-історіографічною працею.

Отже, слід констатувати, що спеціальних праць лінгвістично-історіографічного характеру, присвячених тохарським мовам, у лінгвістиці немає. Проте необхідність їх видається очевидною. Цим і зумовлена підготовка для публікації нашої статті.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є розкриття особливостей дослідження «мертвих» тохарських мов у їхньому зв'язку з іншими індоєвропейськими на всіх рівнях мовної системи в лінгвістиці XIX — початку XXI ст.

Ця мета конкретизується в таких завданнях: 1) висвітлити обставини відкриття й «розшифрування» тохарських мов у кінці XIX ст.; 2) показати місце тохарських мов серед інших індоєвропейських і зв'язки тохарської А й тохарської В з мовами інших груп індоєвропейської сім'ї; 3) подати стисло характеристику тохарських мов на фонологічному, лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях; 4) виявити, які твердження лінгвістів минулого зберегли свою цінність для мовознавства початку XXI ст., дати оцінку дослідженням тохарських мов у світлі завдань сучасної індоєвропейістики.

Матеріали та методи дослідження. Відповідно до поставленої мети й завдань дослідження в статті застосовано актуалістичний метод. Він є загальнонауковим методом теоретичного рівня наукового пізнання; без застосування цього методу неможливе існування історіографії будь-якої науки, у тому числі й історіографії мовознавства (Глуценко, Роман, Руденко, 2020). Операційний компонент актуалістичного методу може бути експлікований як сукупність таких прийомів і процедур, як аналіз джерел (лінгвістичних текстів) і синтез одержаних даних, порівняння, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція (там само).

Результати та дискусія. Як стали відомі тохарські мови? Російський консул у Кашгарі Микола Федорович Петровський (1837–1908), сходознавець, історик і археолог, зібрав чимало цінних матеріалів, пов'язаних із Середньою Азією, і серед них тексти на пальмовому листі, папері й дерев'яних табличках письмом брахмі. Сходознавець Сергій Федорович Ольденбург (1863–1934) у 1892 р. опублікував фото тексту на невідомій у той час мові. Наприкінці XIX ст. — на початку XX ст. значна кількість рукописів цією мовою з'явилася в Західній Європі. Німецькі дослідники археолог Альберт фон Ле Кок (1860–1930) і мовознавець Фрідріх Вільгельм Карл Мюллер (1863–1930) висунули гіпотезу про індоєвропейський характер загадкової мови. Їхні співвітчизники лінгвісти Еміль Зіг (1866–1951) і Вільгельм Зіглінг (1880–1946) підтвердили цю гіпотезу. Вони назвали нововідкриту «мертву» мову тохарською, склали її граматику й виділили два діалекти — А (східний) і В (західний). Пізніші дослідники дійшли висновку про доцільність інтерпретувати ці «діалекти» як окремі мови — тохарську А (східнотохарську, також карашарську, або агнеанську) й тохарську В (західнотохарську, також кучанську),

хоча й підкреслювали умовність терміна *тохарський* по відношенню до цих мов (Мосенкіс, 2017).

З часом кількість манускриптів збільшувалася. Зараз у розпорядженні вчених знаходиться близько 7000 рукописних документів. Рукописи тохарською А й тохарською В локалізовані в Карашарі й Турфані; манускрипти тохарською В знайдено також у районі Кучі (Сіньцзян-Уйгурський автономний район сучасного Китаю, відомий також як Східний Туркестан, і провінція Ганьсу). Тохарською А є тільки переклади санскритських текстів. Тохарською В, крім текстів релігійного змісту, збереглися монастирські записи, торговельні документи, медичні трактати, а також написи на стінах і малюнках, на дерев'яних табличках тощо. Тохарською В зберігся й маніхейський гімн, який має паралельний текст давньотюркською мовою (близько X ст.) (там само). В основному рукописи датуються VI–IX ст. нашої ери.

Було висунуто тезу про те, що тохари початково проживали на території Таримської западини, в Кушанському царстві.

Тохарські мови було кваліфіковано як дуже архаїчні. Здивування вчених викликало те, що лише тисячоліття тому в Центральній Азії існували мови, що зберегли реліктові праїндоевропейські форми. Так само та археологічна культура, яка упродовж тисячоліть була притаманна тохарам та їхнім предкам, відрізнялася значною консервативністю (Сверчков, 2012: 11–23).

Дослідники встановили, що обидві мови відносяться до групи *centum*. Це певним чином поставило під сумнів поділ індоєвропейських мов на групи *centum* і *satem* (Іванов, 1959: 12). У зв'язку з цим виникло припущення, що, оскільки тохарські мови мають мало спільних рис із індійськими й іранськими (східними індоєвропейськими) і при цьому багато в чому подібні до західних індоєвропейських мов (насамперед кельтських і германських), вони рано відділилися від інших індоєвропейських мов.

Важливо відзначити, що спочатку мовознавці встановили подібність тохарських мов до італо-кельтських. Такий погляд обґрунтовували данець Хольгер Педерсен (1867–1953), француз Жозеф Вандрієс (1875–1960), німецький лінгвіст Фердинанд Зоммер (1875–1963), австрієць Алоїс Вальде (1869–1924) та ін. Французький мовознавець Антуан Мейє (1866–1936) відвів тохарським мовам проміжне місце

між італо-кельтською, з одного боку, і слов'янською та вірменською, з іншого. З цією точкою зору не погодився швейцарський мовознавець Юліус Покорний (1887–1970). Він убачав у тохарській мові фракійській або фрако-фрігійській діалект, генетично близькій вірменській мові.

Дещо пізніше вчені встановили дуже тісні генетичні зв'язки тохарських мов з фрако-фрігійською, хеттською, германською та балто-слов'янською. Відповідну аргументацію подали німецькі вчені Вальтер Краузе (1895–1970) і Вальтер Порциг (1895–1961), француз Еміль Бенвеніст (1902–1976), російський мовознавець В'ячеслав Всеволодович Іванов (1929–2017) та ін. Зокрема було констатовано певну близькість лексичних особливостей тохарських мов до хеттської, а фонологічних, лексичних і морфологічних — до фінно-угорських мов (Іванов, 1959: 11–12, 35–36).

Так, спираючись на спостереження італійця Енцо Еванджелісті (1920–1980) (Еванджелісти, 1959), В'яч. Вс. Іванов показав, що тохарська палаталізація приголосних (і, як наслідок, темброва кореляція консонантів) є «одним з найбільш давніх спільнотохарських фонетичних процесів, що міг здійснитися ще до розриву діалектних зв'язків тохарських мов з іншими індоєвропейськими» (Іванов, 1959: 11). Подібний процес був характерний для давніх балтійських, слов'янських і деяких інших індоєвропейських мов. Водночас він мав значно більший ареал, охоплюючи не тільки індоєвропейські мови, що дало підстави Р. О. Якобсону й М. С. Трубецькому говорити про євразійський мовний (фонологічний) союз. З неіндоєвропейських мов цього союзу найбільш близькими за цією ознакою до тохарських є фінно-угорські (там само).

В'яч. Вс. Іванов підкреслив, що «в тохарських мовах збереглися архаїчні риси індоєвропейського словника, які відбилися й у хеттській лексиці» (Іванов, 1959: 35)

Додамо, що, на думку Е. Бенвеніста, медіопасив на *-r* в італо-кельтській і тохарській є лише праїндоевропейською рисою (Бенвеніст, 1959: 94); спільні особливості (їх небагато) у тохарській і германській спостерігаються тільки в лексиці (Бенвеніст, 1959: 104). Е. Бенвеніст висунув припущення, що тохарська й хеттська в давнину належали до однієї «діалектної групи» (там само). Водночас тохарська мала генетичні зв'язки з балтійською, слов'янською,

грецькою, вірменською, фрако-фрігійською (Бенвенист, 1959: 105). Ареалом тохарської мови був степ «південного сходу Росії до Уралу» (Бенвенист, 1959: 106).

В. Краузе акцентував увагу на зв'язках тохарської з балто-слов'янською, що виникли пізніше, ніж, зокрема, зв'язки з хеттською та фрігійською. Ще пізніше, уже в басейні ріки Тарим, у тохарській з'явилися особливості, зумовлені контактами з іранцями. З погляду В. Краузе, у тохарській прослідковується й неіндоєвропейський вплив аглютинативної мови — дравідської, фінно-угорської або кавказської (Краузе, 1959: 75–81).

Оригінальну гіпотезу висунули грузинський лінгвіст Тамаз Валер'янович Гамкрелідзе (1929–2021) і В'яч. Вс. Иванов: до тохарських мов була близькою мова гутіїв (кутіїв), яку, вірогідно, можна вважати індоєвропейською (Гамкрелідзе, Иванов, 1989). При цьому дослідники спиралися лише на власні назви, оскільки гутії не залишили після себе будь-яких текстів. Тому цю гіпотезу поки не можна вважати апробованою.

Упродовж ХХ — початку ХХІ ст. тохарські мови досліджувалися достатньо інтенсивно. Е. Зіг і В. Зіглінг у 1921 р. видали збірник текстів тохарською А, а в 1931 р. разом зі своїм співвітчизником Вільгельмом Шульце (1863–1935) опублікували описову граматику цієї мови. У 1949 і 1953 рр. Е. Зіг і В. Зіглінг видали тексти тохарською В. Вальтер Краузе підготував у 1952 р. першу частину граматики тохарської В («Westtocharische Grammatik»). 1960 став роком публікації граматики тохарської А й тохарської В («Tocharisches Elementarbuch»); авторами цієї праці є В. Краузе і його співвітчизник Вернер Томас. Наступним кроком стало тритомне видання морфології та лексикології цих мов у контексті інших індоєвропейських бельгійця Алберта Йориса ван Віндекенса. 1988 року американський лінгвіст Дуглас Квентин Адамс видав монографію з історичної фонології й морфології («Tocharian historical phonology and morphology»). У 2000 р. вийшла друком книга російської дослідниці Світлани Анатоліївни Бурлак «Историческая фонетика тохарских языков». З лексикографічних праць можна виділити словник Д. К. Адамса. Багато хто з індоєвропейців звертався до тохарських етимологій. Численні етимологічні дослідження належать А. Й. ван Віндекенсу. Вони були узагальнені в етимологічному словнику бельгійського мовознавця (1976).

Завдяки лінгвістичній реконструкції було експліковано низку важливих особливостей тохарських мовних систем (з високим ступенем експланаторності пояснень). Дослідники встановили, що в тохарських мовах існувало морфологізоване протиставлення приголосних за твердістю/м'якістю, і це, як відзначалося вище, дозволяє віднести тохарські до євразійського мовного (фонологічного) союзу. Вокалізму була притаманна редукція ненаголошених голосних (Еванджелести, 1959; Krause, 1960: 39–74; Иванов, 1990: 517; Бурлак, 2000: 74–87, 95–97).

Грамматичний клас тохарських імен характеризувався морфологічними категоріями роду, числа, відмінка. В іменниках морфологічно розрізнялися назви істот і неістот (Krause, 1960: 75–168; Иванов, 1990: 517). Для тохарського дієслова було реконструйовано особові форми з властивими їм категоріями способу, часу, особи, числа, перехідності/неперехідності, стану, каузатива. Зокрема для утворення каузатива в тохарських мовах (як і в анатолійській) використовувалися суфікси *-s-*, *-sk-*. У тохарських мовах були віддієслівні імена на *-l* того ж типу, що й у слов'янських, вірменській та анатолійській мовах. Індоевропейці реконструювали для тохарських мов і архаїчні абсолютиви на *-une*, відзначивши типологічні паралелі з подібними конструкціями в неіндоєвропейських мовах Центральної Азії епохи Середньовіччя (Краузе, 1959: 63–71; Krause, Thomas, 1960: 173–270; Adams, 1978; Иванов, 1990: 517; Malzahn, 2010: 98–115).

Архаїчні риси мовної структури були притаманні синтаксису, для якого реконструйовано прямий порядок слів з дієсловом у кінці речення (Иванов, 1990: 517).

У тохарських мовах збереглися архаїчні риси індоєвропейського словника, що відбилися й у хеттській лексиці. Значна кількість тохарсько-хеттських лексичних паралелей свідчить про тісні лексичні зв'язки тохарських мов із хеттською (і взагалі анатолійськими). Крім того, є ізоглоси, які поєднують тохарські мови з іншими індоєвропейськими, у тому числі зі слов'янськими й балтійськими (Иванов, 1959: 6–7).

У лінгвістиці певне поширення отримала гіпотеза про існування в минулому ще однієї тохарської мови, якою послуговувалися в оазі Лоулань (Т. Берроу). Цю мову було названо тохарською С. Проте теза

про тохарську С у сучасному мовознавстві залишається недостатньо аргументованою.

Отже, місце тохарських мов серед інших індоєвропейських поки визначено недостатньо чітко, незважаючи на наявність значного фактичного матеріалу. Зокрема, з погляду В'яч. Вс. Иванова, «особливо різючою є аналогія між історією дієслівних форм на -л у слов'янських мовах і розвитком споріднених форм у тохарській» (Иванов, 1959: 36). Подібні факти свідчать про те, що знайомство з тохарською А й тохарською В має бути надзвичайно корисним для дослідників інших груп індоєвропейських мов, але насамперед це знайомство, як відзначає В'яч. Вс. Иванов, «необхідне для перегляду багатьох тверджень порівняльно-історичної граматики індоєвропейських мов, що потребують уточнення у світлі знову відкритих фактів» (Иванов, 1959). Як нам видається, ця теза не втратила своєї актуальності. Про це свідчить поява нових досліджень тохарських мов у ХХІ ст.

Висновки. Здійснений аналіз фактичного матеріалу дозволяє зробити такі висновки: 1) відкриття й дослідження тохарських мов, кваліфікованих як мови *centum*, відіграло значну роль у вдосконаленні генеалогічної класифікації індоєвропейських мов; 2) безперечним досягненням компаративістики стало розкриття зв'язків тохарської А й тохарської В з кельтськими, італійськими, германськими, балтійськими, слов'янськими, фрако-фрігійською, хеттською, вірменською мовами; 3) зусиллями індоєвропейців було реконструйовано тохарські мови на фонологічному, лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях; 4) у лінгвістиці певне поширення отримала гіпотеза про існування в минулому й тохарської С, проте ця теза залишається недостатньо аргументованою; 5) водночас у сучасному мовознавстві місце тохарських мов серед інших індоєвропейських визначено недостатньо чітко, тому ця проблема потребує системного розв'язання.

Перспективи подальших лінгвістичних розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні інших давніх «мертвих» мов індоєвропейської сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

- Бенвенист Э. Тохарский и индоевропейский. *Тохарские языки*: сб. статей / под ред. и со вступительной статьей В. В. Иванова. Москва: Изд-во иностр. литературы, 1959. С. 90–108.
- Бурлак С. А. Историческая фонетика тохарских языков. Москва: Институт востоковедения РАН, 2000. 272 с.
- Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Первые индоевропейцы в истории: предки тохар в древней Передней Азии. *Вестник древней истории*. 1989. № 1. С. 14–39.
- Глушенко В. А., Роман В. В., Руденко М. Ю. До питання про актуалістичний метод як метод студій із лінгвістичної історіографії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2020. Т. 1, № 45. С. 90–93.
- Иванов В. В. Тохарские языки и их значение для сравнительно-исторического исследования индоевропейских языков. *Тохарские языки*: сб. статей / под ред. и со вступительной статьей В. В. Иванова. Москва: Изд-во иностр. литературы, 1959. С. 5–37.
- Иванов Вяч. Вс. Тохарские языки. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. С. 516–517.
- Краузе В. Тохарский язык. *Тохарские языки*: сб. статей / под ред. и со вступительной статьей В. В. Иванова. Москва: Изд-во иностр. литературы, 1959. С. 39–89.
- Мосенкіс Ю. Л. Агнео-кучанські (псевдо)тохарські мови. *Енциклопедичний словник класичних мов* / за ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Київський університет, 2017. С. 16–17.
- Сверчков Л. М. Тохары. Древние индоевропейцы в Центральной Азии. Ташкент: SMI-ASIA, 2012. 240 с.
- Эванджелисти Э. Индоевропейские зубные согласные и тохарские палатализации. *Тохарские языки*: сб. статей / под ред. и со вступительной статьей В. В. Иванова. Москва: Изд-во иностр. литературы, 1959. С. 109–118.
- Adams D. Q. On the Development of the Tocharian Verbal System. *Journal of the American Oriental Society*. 1978. Vol. 98. P. 277–288.
- Krause W., Thomas W. *Tocharisches Elementarbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1960. Bd I. 270 S.
- Malzahn M. *The Tocharian Verbal System*. Brill, 2010. 1036 p.

ИЗ ИСТОРИИ ИНДОЕВРОПЕИСТИКИ: ИССЛЕДОВАНИЕ ТОХАРСКИХ ЯЗЫКОВ И ГЕНЕАЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ

Анжелика Лихачева

преподаватель кафедры германской филологии Горловского института иностранных языков Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»
Бахмут, Украина
anzhelikalikhachova@gmail.com
ORCID ID orcid.org/0000–0002–4834–0026

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является раскрытие особенностей исследования «мертвых» тохарских языков в их связи с другими индоевропейскими на всех уровнях языковой системы в лингвистике XIX – начала XXI в.

Отмечена та важная роль, которую сыграло в совершенствовании генеалогической классификации индоевропейских языков открытие и исследование тохарского А и тохарского В, квалифицированных как языки *centum*. Кратко описано открытие тохарских языков и их исследование в студиях В. Краузе, В. Томаса, А. И. ван Виндекенса, Д. К. Адамса, Вяч. Вс. Иванова, Т. В. Гамкрелидзе, С. А. Бурлак и др. Раскрыты связи тохарского А и тохарского В с кельтскими, италийскими, германскими, балтийскими, славянскими, фрако-фригийским, хеттским, армянскими языками. Отмечено, что у тохарских прослеживается и неиндоевропейское влияние агглютинативных языков (В. Краузе).

Автор статьи дает краткую характеристику тохарских языков на фонологическом, лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. С точки зрения индоевропейцев, в рассматриваемых языках существовало морфологизированное противопоставление согласных по твердости/мягкости, позволяющее отнести тохарские к Евразийскому языковому союзу. Отмечается, что в тохарских языках сохранились архаичные черты индоевропейского словаря. Значительное количество тохарско-хеттских лексических параллелей свидетельствует о тесных лексических связях тохарских языков с хеттским (и вообще анатолийскими). Кроме того, есть изоглоссы, которые соотносят тохарские языки с другими индоевропейскими.

Автор статьи приходит к выводу, что место тохарских языков среди других индоевропейских пока определено недостаточно четко. В то же время необходимо подчеркнуть важность фактов тохарского А и тохарского В для исследователей других групп индоевропейских языков, для пересмотра многих утверждений индоевропеистики.

Ключевые слова: индоевропеистика, генеалогическая классификация индоевропейских языков, тохарский А, тохарский В, группа *centum*, тембровая корреляция консонантов, архаичные черты языковой структуры.

FROM THE HISTORY OF INDO-EUROPEAN STUDIES: A STUDY OF TOCHARIAN LANGUAGES AND GENEALOGICAL CLASSIFICATION

Anzhelika Lykhachova

Teacher of the Department of German Philology of Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”,
Bakhmut, Ukraine
anzhelikalikhachova@gmail.com
ORCID ID: orcid.org/0000–0002–4834–0026

SUMMARY

The task of the article is to reveal the peculiarities of the study of “dead” Tocharian languages in their connection with other Indo-European languages at all levels of the language system in linguistics of the XIX – early XXI centuries.

It is noted that the discovery and study of Tocharian A and Tocharian B, qualified as *centum* languages, played an important role in improvement of the genealogical classification of Indo-European languages. The study of Tocharian languages are briefly described in the studios of W. Krause, W. Thomas, A. J. van Windekens, D. Q. Adams, V. V. Ivanov, T. V. Gamkrelidze, S. A. Burlak, etc. The connections of Tocharian A and Tocharian B with Celtic, Italic, Germanic, Baltic, Slavic, Thracian-Phrygian, Hittite, Armenian languages are revealed. There is also traced Tocharian non-Indo-European influence of agglutinative language (W. Krause).

The author of the article gives a brief description of the Tocharian languages at the phonological, lexical, morphological and syntactic levels. The archaic features of the Indo-European dictionary have been preserved in the Tocharian languages.

It is concluded that the place of Tocharian languages among other Indo-European languages has not yet been clearly defined. It is necessary to emphasize the importance of the facts of Tocharian A and Tocharian B for researchers of other groups of Indo-European languages, to review a lot of statements of Indo-European studies.

Key words: Indo-European studies, genealogical classification of Indo-European languages, Tocharian A, Tocharian B, *centum* group, timbre correlation of consonants, archaic features of the language structure.

REFERENCES

- Benvenist E'. (1959) Toxarskij i indoevropskij. [Tocharian and Indo-European]. Toxarskie yazy'ki: sb. statej / pod red. i so vstupitel'noj stat'ej V. V. Ivanova. Moskva: Izd-vo inostr. literatury'. S. 90–108. [in Russian].
- Burlak S. A. (2000) Istoricheskaya fonetika toxarskix yazy'kov. [Historical phonetics of the Tocharian languages]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. 272 s. [in Russian].

Gamkrelidze T. V., Ivanov Vyach. Vs. (1989) Pervy'e indoevropejcy v istorii: predki toxar v drevnej Perednej Azii. [The first Indo-Europeans in history: the ancestors of the Tocharians in ancient Western Asia.]. Vestnik drevnej istorii. № 1. S. 14–39. [in Russian].

Hlushchenko V. A., Roman V. V., Rudenko M. Yu. (2020) Do pytannia pro aktualistychnyi metod yak metod studii iz lnhvistychnoi istoriohrafii. [On the question of the actualistic method as a method of studies on linguistic historiography.]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia. № 45. T. 1. S. 90–93. [in Ukrainian].

Ivanov V. V. (1959) Toxarskie yazy'ki i ix znachenie dlya sravnitel'no-istoricheskogo issledovaniya indoevropejskix yazy'kov. [Tocharian languages and their significance for the comparative historical study of Indo-European languages]. Toxarskie yazy'ki: sb. statej / pod red. i so vstupitel'noj stat'ej V. V. Ivanova. Moskva: Izd-vo inostr. literatury'. S. 5–37. [in Russian].

Ivanov Vyach. Vs. (1990) Toxarskie yazy'ki. [Tocharian languages]. Lingvisticheskij e'nciklopedicheskij slovar' / gl. red. V. N. Yarceva. Moskva: Sovetskaya e'nciklopediya. S. 516–517. [in Russian].

Krauze V. (1959) Toxarskij yazy'k. [Tocharian language]. Toxarskie yazy'ki: sb. statej / pod red. i so vstupitel'noj stat'ej V. V. Ivanova. Moskva: Izd-vo inostr. literatury'. S. 39–89. [in Russian].

Mosenkis Yu. L. (2017) Ahneo-kuchanski (psevdo)tocharski movy. [Ageo-Kuchan (psevdo)Tocharian languages]. Entsyklopedychnyi slovnyk klasychnykh mov / za red. L. L. Zvonskoi. 2-e vyd., vypr. i dopov. Kyiv: Kyivskiy universytet. S. 16–17. [in Ukrainian].

Sverchkov L. M. (2012) Toxary'. Drevnie indoevropejcy v Central'noj Azii. [Tocharians. Ancient Indo-Europeans in Centra]. Tashkent: SMI-ASIA, 2012. 240 s. [in Russian].

E'vandzhelisti E'. (1959) Indoevropejskie zubny'e soglasny'e i toxarskie palatalizacii. [Indo-European dental consonants and Tocharian palatalizations]. Toxarskie yazy'ki: sb. statej / pod red. i so vstupitel'noj stat'ej V. V. Ivanova. Moskva: Izd-vo inostr. literatury'. S. 109–118. [in Russian].

Adams D. Q. (1978) On the Development of the Tocharian Verbal System. Journal of the American Oriental Society. Vol. 98. P. 277–288.

Krause W., Thomas W. (1960) Tocharisches Elementarbuch. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag. Bd I. 270 s.

Malzahn M. (2010) The Tocharian Verbal System. Brill. 1036 p.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2021

УДК 81'25:811.161.2=111:81'42

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ)

Антоніна Лука

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035
Філологія факультету іноземних мов Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна
e-mail: Luka.AA@pdu.edu.ua

Олена Мігова

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035
Філологія факультету іноземних мов Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна

Вікторія Шутяк

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035
Філологія факультету іноземних мов Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблему вивчення національно маркованої лексики в площині суспільно зумовленого факту, що для здобувачів вищої освіти та науковців володіння академічною англійською мовою є невід'ємною компонентою в реалізації освітнього процесу, наукового та міжкультурного спілкування. У статті визначено специфіку перекладу українських національно маркованих мовних одиниць англійською мовою; розкрито сутність поняття академічного дискурсу, проаналізовано класифікаційні ознаки академічних текстів та лінгвістичні особливості національно